

D-ro Zlatko Hinšt (zlatko.hinst(a)hznet.hr)

UNU PARTO DE TERMINOLOGIO EL INTERNACIA KONVENCIO PRI LA FERVOJA VARTRAFIKO:

LIVERKONDIĈOJ KAJ DAMAĜOJ DE VAROJ

Enkonduko

Artikolo estas rezulto en formo de adaptita trarigardo el korespondado kun d-ro Heinz Hoffmann, sekretario de Terminara Sekcio (en Faka komisiono) de Internacia Fervojista Esperanto-Federacio (IFEFE) kies membro estas ankaŭ aŭtoro. La aŭtoro de artikolo reagis al proponoj pri fakterminoj prezentitaj en komunikilo Terminara Kuriero (TeKu) kies redaktoro estas s-ro Hoffmann. Post la unuaj leteroj kiuj estis kontribuo en diskuto pri kelkaj komercaj fakterminoj, sekvis tri daŭrigoj al TeKu numero 126 aperinta la proponojn. Plejparte tio estas originala envicigita teksto el la leteroj. Temo de diskuto estis unu parto de komerca terminologio el Internacia konvencio pri la fervoja trafiko (CIM) kiu rilatas al liverkondiĉoj kaj damaĝoj de varoj. La aŭtoro komparas koncernajn fakterminojn de Fervoja Terminaro de Internacia Fervoja Unio (UIC) en Esperanto, germana, franca kaj angla lingvoj. Interalie, kelkfoje oni uzas koncernajn terminojn el kroata kaj serba lingvoj. Ĉi-tia korespondado kun multaj ekzemploj de faka komerca terminologio kaj konkludoj estas interesa kaj utila por legantoj de „La Merkato“ kaj ankaŭ por IKEF (terminoj por praktiko).

Enhavo de diskuto pri koncerna temo (Konvencio CIM) en kvar leteroj.

02386 interesindiko pri senprokrasta livero (nuna E-termino)

déclaration d'interêt à la livraison (franca)

terminproponoj: 1) deklaro pri damaĝkompenso kaj 2) interesdeklaro pri damaĝkompenso

En aktuale valida CIM (franca mallongigo de Convention International convenant le transport des Marchandises par chemin de fer) en germana teksto sub artikolo 16 troviĝas titolo „Interesse an der Lieferung“. Kroata traduko de CIM el la jaro 1993 uzas terminon „osiguravanje uredne isporuke“. Serba termino (laŭ Teku 126) estas „navođenje interesa uredne isporuke“. Sed en TeKu sub 02386 troviĝas germana termino Lieferwertangabe. Nome, en artikolo 16 de CIM oni preskribas rajton pri senprokrasta livero, aŭ ĝustatempa livero, inkluzive enkalkulado de kompensa sumo (kompenso, rekompenco) pro tarda (malfrua) livero (en germana teksto en unua paragrafo). En dua paragrafo teksto uzas terminon „die Gebühr für Angabe des Interesses an der Lieferung“. Estas evidente ke oni diferencigas terminojn pri livero kaj pri kompenso. Tio signifas ke oni ne povas intermiksi du signifojn en koncernaj aferoj. En Vartarifoj de Kroataj Fervojoj por internlanda kaj internacia trafiko (HRT 156) estas enhavata kompenso por realigo pri ĝustatempa (senprokrasta aŭ sentarda) livero (kroatlingve „naknada za osiguravanje uredne dostave“ (isporuka = dostava). Pro tio estas necese uzi du terminojn sub numero 02386 interesindiko pri senprokrasta livero (eventuale estas ebla kombino de vortoj „interesdeklaro pri senprokrasta livero“) kaj sub 04584 kompenso tardlivera (aliavice „tardlivera kompenso“ - franclingve „indemnité de retard“), ambaŭ kun signo VS20 (Aranĝo de vendo, postvenda servo). En unua traduko de CIM – Internacia Konvencio pri la Fervoja Vartrafiko de la 25-a de februaro 1961 (eldono de Jugoslavia Asocio de Fervojistoj Esperantistoj, tradukintoj Josip Zupanič kaj Ljudevit Sekereš, reviziita de Gvozden Sredić) ekzistas du terminoj. Unue estas en artikolo 20 (termino kaj titolo de artikolo „Interesindiko pri sentarda livero“). Due, en artikolo 36 tradukintoj metis titolon – „Kompensa sumo kaze de interesindiko pri la livero“ kiu ankaŭ estas faktermino. Terminoj „kompenso“ kaj kompensa sumo“ estas egal-signifaj kiel proponita termino „damaĝkompenso“. Evidente en faka terminaro ekzistas multaj sinonimoj. En „Fervoja terminareto Esperanta – serbokroata / Serbokroata – Esperanta“ de Sekereš kaj Zupanič (JAFE, Beograd, 1971.) ekzistas terminoj „intereso pri sentarda livero“ (obezbedenje urednje isporuke) kaj „interesindiko pri sentarda livero“ (označavanje obezbedenja uredne isporuke). Serba vorto „obezbedenje“

estas egalsignifa kiel kroata vorto „osiguranje“). Tio estas preciza klarigo de terminoj kaj oni devas respekti aplikon de terminoj en koncernaj kunteksto.

Ĝenerala rimarko: En E-vortaroj oni uzas vorton „domaĝo (devenas de franca vorto „dommage“) kaj vorto „damaĝo“ en UIC Railway Dictionary (Fervoja Terminaro), eldono de MÁV, Budapest, 1997 (de angla vorto „damage“). En ĉi-tiu artikolo oni uzas „damaĝo“ kaj oni respektas ĝian signifon el respektivaj eldonaĵoj kaj Plena Ilustrita Vortaro de Esperanto.

En menciita „Internacia Konvencio pri la Fervoja Vartrafiko (CIM)“ en traduko de J. Zupanič kaj Lj. Sekereš (eldono en 1968) oni trovas kelkajn specojn de kompensoj. Titoloj de la unuopaj artikoloj (subĉapitroj enkadre de Parto III, Ĉapitro I Respondeco) estas kiel sekvas:

- Artikolo 31 Kompensa sumo pro perdo de varo
- Artikolo 32 Limigo de respondeco pro dumtransportaj pezoperdoj
- Artikolo 33 Kompensa sumo pro difektigo de varo
- Artikolo 34 Kompensa sumo pro la trapaso de livertempo
- Artikolo 35 Limigo de kompenso surbaze de certaj tarifoj
- Artikolo 36 Kompensa sumo kaze de interesindiko pri la livero
- Artikolo 37 Kompensa sumo kaze de malbona intenco aŭ grava malzorgeco de fervojo
- Artikolo 38 Interezo de kompensa sumo. Repago de kompensa sumo.

Kiel estas evidente, unua originala esperanta traduko de CIM laŭlitere uzas kelkajn similajn terminojn por esprimi sentardan liveron (interesindiko pri la livero) kaj tardan (trapaso de delivertempo). En artikolo 20 oni mencias terminon „interesindiko pri sentarda livero“, kiu ankaŭ ekzistas nun en Fervoja Terminaro sub signo VS30. Ambaŭ terminoj 04688 kaj 02386 estas necesaj en CIM pro diferencigo en signifo – evidente ne estas eraroj! Ekzistas terminoj por (laŭ traduko) „perdo de varo“ kaj „difektigo de varo“. Termino en art. 38 „interezo“ (germane Zins) diferencigas de termino „intereso“. Eventuale ekzistas neceso por enkonduki nova(j)n termino(j)n (laŭ via teksto) „interes(indiko) pri sendamaĝa livero“ kun aparta numero.

Oni devas esti atenta en ĉi-tiuj aferoj por ke oni ne elĵetu necesajn fakterminojn aŭ detalojn. Precipe komerca negocado estas kompleksa kaj postulas multajn diferencigojn en signifoj kaj nuancoj kaj finfine estas partoj de dokumentoj (preskriboj, kontraktoj, ktp).

Granda problemo (en kadro de eldonado de internaciaj konvencioj kaj aliaj juraj preskriboj) estas ŝanĝoj de lingvo (terminoj, vico de vortoj en titoloj, signifoj, ktp). Tio ne signifas ke ni en Fervoja Terminaro (Rail Lexic) estas devigataj konstante ŝanĝi terminojn. Ekzistas devigo de UIC por ŝanĝi terminojn en unuopaj lingvoj se oni pritaksas necese, kaj post tio eventuale en Esperanto kiel devigo de IFEF.

La traduko de Zupanič kaj Sekereš surbaze de tasko de IFEF-Faka komisiono (kiel skribas en Antaŭparolo) laŭ mia opinio estas bonkvalita, sed kiel unua tradukita teksto de internacia konvencio en Esperanto ĝi ne devas esti en iuj detaloj la plej bona. Estas facile konkludi pri oficiala traduko ĉar Esperanto en ĉi-tiu aspekto ne estas nun oficiala lingvo. Sed estas bone konfirmi ĉion bonan (tiama terminologio de UIC ne estas tiel evoluigita - preciza kaj abunda kiel nuntempe kaj tio estas granda limigo por ilia laboro) kaj eventuale korekti, aldoni aŭ proponi novajn signifojn ktp. Tiusence ilia kontribuo estas bona impeto kaj fundamento por pliperfektigi aferon. Oni devas havi respekton al ilia kontribuo senrigarde kiel kaj kial unuopajn solvojn ni ne dezirus aprobi (akcepti). Intertempe oni aprobis diversajn terminojn kiuj estas diversaj aŭ similaj kaj samaj kiel solvoj de Zupanič kaj Sekereš. Eĉ oficiala (esperanta) fervoja terminologio ekzistas ekde la fino de 1980-jaroj. Sed aliflanke tre interese estas ke unuopaj solvoj en tradukado de oficialaj fervojaj (juraj) terminoj oficiale ekzistas en nenia formo en Fervoja Terminaro. Ĉu ekzistas falsaj solvoj aŭ nesufiĉe bonaj estas problemo por si mem kaj por obstina laboro, diskutoj, ktp.

Ĝenerale estas necese rimarki du terminojn – estas grave por diferencigi terminojn „valorodeklaro“ sub numero 02388 (france „valeur déclarée“) de termino „valoro deklarita“ („déclaration de valeur“) sub 09516 kaj ambaŭ sub signo VS20.

Kiel estas evidente el signifoj de terminoj, „valoro deklarita“ estas la termino por esprimi aferon al kiu rilatas - monsumo de valoro de varo,

sed „valorodeklaro“ koncernas juran formon (dekretopunkton) pri devigo por enskribi informojn pri valoro de varo en transporta letero. „Deklarita valoro“ estas difinita en artikolo 34 kiel bazo por apliki dekretopunktojn (paragrafojn) de artikoloj 30 en kazo ke sendanto kaj transportisto interkonsentas pri ebla pli granda monsumo ol kompensa sumo regulita laŭ artikolo 30 (borsa aŭ merkata valoro de varo). En artikoloj 30-32 de CIM (Aldono B de COTIF) estas regulitaj kompensoj por damaĝoj (perdo, pezoperdoj kaj difektigoj de varo). Ankaŭ estas grava apliko de art. 33 kiel tarda kompensa.

Interesindiko pri sentarda livero en artikolo 35 kiel jura dekreto de CIM rilatas sole al tardlivera kompensa kiel ekonomia instrumento en art. 33. Sed laŭ art. 35 ekzistas ebleco por postuli aldonajn kompensojn pro damaĝoj laŭ artikoloj 30, 32 kaj 33 se oni pruvas ilin ĝis deklarita valoro en transporta letero.

En naciaj terminoj ne ekzistas nun (kio ne signifas ke ne estas eblaj) adekvataj terminoj por adjektivoj „senprokrasta“ kaj „sentarda“. Ekzemple, germanaj kaj francaj terminoj estas sen adjektivoj kun substantivoj. En Z/S traduko estas terminoj „kompensa sumo pro la trapaso de livertempo“ kaj neŭtrala „interesindiko pri livero“ sed en Fervoja Terminaro estas „interesindiko pri senprokrasta livero“ kaj „tarda kompensa“. Noto: Dum 59-a IFEF kongreso Terminara Sekcio aprobis terminon „interesdeklaro pri livero“.

En Fervoja Terminaro estas sekvantaj terminoj koncerne nian aferon laŭ alfabeto (kun numeroj kaj signoj) kiel terminoj en Esperanto, franca, germana kaj angla:

02897 – MA10 damaĝkompensa – dommages-intérêts /pl/ - Entschädigung; Schadenersatz – consequential damage

04575 – VS20 damaĝkompensa (pro difektiĝo) – indemnité pour avaries – Entschädigung bei Schädelfällen (Beschädigungen); Schadenersatzbetrag; Schadenregulierung – compensation for damage

04579 – PS30 damaĝkompensa ekstertarifa - indemnité compensatrice autre que tarifaire – aussertarifliche Ausgleichentschädigung - compensation indemnity other than tariff

04580 – PS30 damaĝkompensa laŭtarifa – indemnité compensatrice tarifaire – tarifliche Ausgleichentschädigung – compensating tariff indemnity

02386 – VS20 interesindiko pri senprokrasta livero – déclaration d'intérêt à la livraison – Angabe des Interesses an der Lieferung; Lieferwertangabe – declaration of interest in delivery

04688 – VS30 intereso pri sentarda livero – intérêt à la livraison – Interesse an der Lieferung; Lieferwert – involvement in delivery

04584 – VS20 kompenso tardlivera – indemnité de retard – Entschädigung für Lieferfristüberschreitung

00273 – VS30 pezoperdo dumtransporta – creux de route; déchet de route; freinte de route – Abgang unterwegs; Gewichtsverlust beim Transport; Gewichtsschwund während der Beförderung – loss in weight during transit

04572 – VS20 sumo kompensa – indemnité (dédommagement) – Entschädigung; Entschädigungssumme – damages (settlements of a claim)

02388 – VS20 valordeklaro – déclaration de valeur – Wertangabe – declaration of value

09516 – VS20 valoro deklarita – valeur déclarée – Wertangabe; angegebener Wert; deklariertes Wert – declared value.

Eble estas konsideri esperantajn terminojn kiel bonaj kaj akcepteblaj. El teksto de CIM kaj eventuale aliaj fontoj estas eble fari difinojn. Bedaŭrinde ne ekzistas oficiala termino en FT pri perdo de varo (sed akceptebla estas menciita termino). Same estas kun termino pri „interezo“ ktp. Ekzistas ankoraŭ terminoj kiuj estas eblaj en apliko, kiel: 05796 – VS40 difektiĝo pro malsekiĝo - mouille kaj 09642 – VS30 difekto natura – vice propre.

Oni povas anstataŭigi vorton „indiko“ per „deklaro“. Interalie, termino sub 02388 „valorodeklaro“ ne estas „valorindiko“. En franca kaj angla lingvoj (kaj aliaj) estas „deklaro“ en nacilingvaj formoj. Sed pluaj problemoj estas en nacilingvaj kaj finfine en esperantaj terminoj se oni envicigas ilin en kunteksto de CIM laŭ adekvataj artikoloj.

Evidente estas ke termino, akceptinte proponon, „interesdeklaro“ ne rilatas nur en „senprokrasta livero“, eĉ en tutaj kondiĉoj de la livero, inkluzive perdo, difektiĝo kaj trapaso de liverlimtempo pro malfruiĝo de varo (laŭ artikolo 35). En artikolo 35 estas permesata pli granda kompenso (kaj deklarita valoro kiel kondiĉo por pli granda kompenso) ol en artikoloj 30, 32 kaj 33. Pro tio propono povas esti „interesdeklaro pri la livero“ pro nekorekta ĝisnuna esperanta termino. Oni povas preferi inter tri proponitaj

terminoj ĉi-tiun solvon ĉar ĝi estas neŭtrala aspekte de uzado de adjektivoj („sendamaĝa“ kaj „laŭregula“). Respektante PIV aspekte de termino „damaĝo“ eble estas uzi ankaŭ adjektivon „sendamaĝa“. Adjektivo „laŭregula“(en jura senco) ankaŭ estas bona. Sed laŭlitere de oficialaj lingvoj de UIC estas pli bone uzi terminon kiel substantivon sen adjektivo. Aliflanke estas necese akcepti tiam solvon kiel estas „intereso pri la livero“. Franca, germana kaj anglalingva terminoj ne enhavas adjektivojn. Nuna esperanta termino enhavas adjektivon „sentarda“, sed estas bone kaj korekte ellasi ĝin. El franca, germana kaj angla termino estas evidente ke termino rilatas al ĝeneralaj kondiĉoj de la livero, ne nur al sentarda.

Estas necese diferencigi terminojn „valordeklaro“ kaj „deklarita valoro“. Unue estas jura devigo, sed due estas konkreta monsumo kiu oni povas enmeti en transporta letero en kadro de adekvata rubriko. Problemo de (ne)ekzistado de difinoj estas afero por si mem, sed ni devas respekti nuancojn en nia skribado (dokumentoj) ktp.

Kiel ekzistas termino „avizo pri perdo“ sub numero 00620 kaj signo VS20 tiel ekzistas ankoraŭ „avizo pri mankaĵo“ sub 00618 kaj VS30, inkluzive aliajn „perdo pri ...“. Do, rekte ne ekzistas „perdo de varo“ kiel la plej proksima termino en tute adekvata signifo. Nome, „avizo“ estas informo aŭ anonco kiel reago post fakto ke okazis perdo de varo. Pro tio ne estas problemo en konkludo, ĉu „perdo de varo“ povas aŭ ne povas esti prava fervoja termino. Evidente, unuopaj terminoj mankas en oficiala fervoja terminologio.

En germana teksto ekzistas ankaŭ diferencoj laŭ FT. Vidu kelkajn germanajn terminojn en originala teksto de „CIM Einheitliche Rechtsvorschriften für den Vertrag über die internationale Eisenbahnbeförderung von Gütern“ (Anhang B zum Übereinkommen - Aldono B por COTIF – Konvencio pri la internacia fervoja transporto):

Artikel 30 Entschädigung bei Verlust

Artikel 31 Haftung bei Schwund

Artikel 32 Entschädigung bei Beschädigung

Artikel 33 Entschädigung bei Überschreitung der Lieferfrist

Artikel 34 Entschädigung bei Wertangabe

Artikel 35 Entschädigung bei Angabe des Interesses an der Lieferung

Artikel 36 Verlust des Rechtes auf Haftungsbeschränkung

Artikel 37 Umrechnung und Verzinsung.

Grava noto: Ĝis la jaro 1980 ekzistas Internacia Konvencio pri Fervoja Vartrafiko kiel aparta dokumento (ankaŭ ekzistas konvencio pri pasaĝertrafiko). Ekde la jaro 1980 okaze de aprobo de COTIF ambaŭ eksaj konvencioj fariĝis reguloj (juraj preskriboj) en formo de parto A kaj B de COTIF).

Finfine estas menciinde ke en Kroatio aperis du versioj de traduko de CIM en kroata lingvo. Unua versio estas en la oficiala gazeto de Respubliko Kroatio („Narodne novine“) surbaze de angla teksto ellaborita flanke de Ministerio pri trafiko kaj komunikaĵoj. Dua versio estas surbaze de germana teksto de CIM tradukita flanke de Kroataj Fervojoj. Ekzistas diversaj kroataj fakterminoj uzitaj en du versioj. Tio estas grave por akcenti kunordigon en faka laboro, lingvaj analizoj kaj serĉado de unikaj solvoj. Komprenoble, plej grave estas elimini diferencojn en faka terminologio en celo de plibonigo de praktika apliko de lingvoj.

Fina komento

Kiel estas evidente ne diferenciĝas nur tradukoj de Zupaniĉ/Sekereš kaj nuna Fervoja Terminaro, eĉ iuj germanaj terminoj el CIM de FT. Ĉu CIM (kaj aliaj dokumentoj) devas kunordigi laŭ Fervoja Terminaro (Rail Lex) en nacilingvaj terminoj aŭ inverse? Se nacilingvaj terminoj en UIC terminologio ne estas respektataj en internaciaj dokumentoj ekestas novaj problemoj en precizeco de terminoj. Unu el problemoj estas vico de vortoj kiel elementoj por fakterminoj. Do, UIC kiel kompetenta instanco devas fari konkretajn agojn koncerne terminojn. Esperantaj terminoj devas sekvi unuavice nacilingvajn terminojn de UIC kaj esti la plej bona solvo en tiel difinitaj cirkonstancoj. Oni povas eventuale fari korektojn, aldonajn rimarkojn kaj proponojn. Unu el la solvoj estas ke UIC terminaro aprobos novajn terminojn en kadro de internaciaj dokumentoj kiel (ebla) konkretigo de iuj terminoj kaj poste Terminara Sekcio aldonos esperantajn terminojn kun (precizaj) signifoj kaj difinoj.

LITERATURO: *Titoloj de uzitaj fontoj estas en teksto kun bezonataj detaloj.*
